1. [illegible]

יֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עָז — שְׁלֹשָׁה כְתָרִים הָיוּ בְּיָדְךָ: הַכְּהֻנָּה וְהַמַּלְכוּת וְהַבְּכוֹרָה; הַכְּהֻנָּה, דִּכְתִיב: 'יֶתֶר שְׂאֵת', וְאֵין שְׂאֵת אֶלָּא כְּהֻנָּה, דִּכְתִיב: (ויקרא ט, כב) 'וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו'; וְהַמַּלְכוּת, דִּכְתִיב: 'וְיֶתֶר עָז', וְאֵין 'עֹז' אֶלָּא מַלְכוּת, דִּכְתִיב: (ש"א ב, י) 'וְיִתֶּן עֹז לְמַלְכּוֹ'; וְהַבְּכוֹרָה, דִּכְתִיב: 'רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה'; וְאִבַּדְתָּ אוֹתָן, מִי גָּרַם לְךָ — 'פַּחַז כַּמַּיִם אַל תּוֹתַר'.

2. [illegible]

ויהי בערב וגו'. צער גדול גרם בהטעת הצדיק וגרם פיזור תוקף הקדושה, וצא ולמד (זהר וישלח קע"ה) כי זה סיבה שנעקרה קדושת הבכור אשר בו יתקבצו מלכות וכהונה ושקל כפול בירושה, ולצד המעשה שחשב יעקב ברחל ועשה פעולתו בלאה נתפזרו בחינות הקדושה ותחלש גבורת הקודש:

3. [illegible]

מה זאת עשית וגו'. צריך לדעת כוונתו בקבלנתו מה זאת, ואם על הרמאות, הרי הוא אומר ולמה רמיתני. זה יגיד כי לבד הרמאות קדם לו עוד דבר מגונה:

אבל יעקב יקבול על ב' דברים הא' על המעשה שנתן לו לאה במקום רחל. והב' שעשה הדבר בדרך רמאות, ומגלה דעתו בזה שלא היה מקפיד כל כך אם לא היה עושה רמאות זה והיה עובר עליו הדרך באלמות ורשע ממה שעשה לו הרימוי, וטעם הקפדתו לצד מה שיצא לו מזה כטעותו שנתכוון אל רחל והיתה לאה ויצא מזה דברים בלתי הגונים וכמו שפירשתי בפסוק ויהי בערב (כ"ג) והצדיקים יקפידו למה שנוגע אל הרוחניות ביותר:

5. [illegible]

אלא מה אני מקיים "וישכב את בלהה פלגש אביו", עלבון אמו תבע, אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרת לאמי, עמד ובלבל את מצעה. ההוה והעתיד הֵמה שני העמודים שעל פיהם יבנה אושר הכלל והפרט, אושר הבית והאומה. כשההנהגה היא מושלמת ומוצלת מכל חתחתים שבדרכים, אז יגלה ההוה בכל אודו, ויהיה גם הוא מדריך נאה אל העתיד הנשגב ונשא ממנו. דרכי ההוה הנאים והטובים, הממולאים ברכה ויושר, הם הם ראויים הנם לנשאות אותנו אל העתיד הטוב והמרומם. רק ע"י מכשולים ופרעות יהרס היחש שבין ההוה והעתיד, והפרט וכן הכלל יהיו צריכים לדלג על רגשי ההוה מאין פנות להגיע על ידם לאורח חיים הסלול של העתיד.

הרוח האצור בראש מקור בית יעקב נתן לנו אלה שני הדרכים הכלליים; אמנם לא נבצר גם מהם איזו האפלה, ככל ענייני עולמנו שעדיין אינם שלמים במילואם. בנין עדי עד, בנין בית לעולם, לדורות ולאומה, הוא נכון ג"כ להיות מאושש, עם כל מרחק חזיונו, על יסוד המאיר של ההוה, הרואה לפניו את ישרו וטובו ג"כ בגלוי, בלא חשבונות רבים, כטהר הטבע, ועצם [ה]הרגשות הישרות הנובעות מנפש היה קדושה ושלמה. ברחל נתגלמה התעודה הזאת, אותה מצא אבינו יעקב ראשונה, ואהבה[1] ע"פ האוצר הצפון שלפניו נגלה מנפשה. זה העולם הגלוי, היה לפי דעו ג"כ הנושא של העולם הכמוס והמכוסה של העתיד הרחוק. אם כך היה מצב העולם, אם כך היינו גם אנו ראויים שהאושר המכוסה והרחוק יהיה בדרך ישרה, באין מעיק וצרה, מופיע מהאושר הקרוב והגלוי, אולי היה הענין נשאר כך. אבל לא כך היתה עצת ד' הנפלאה והרוממה, בכמות היה העולם המכוסה הרחוק התעודה של הקמת בית עולמים לעם ד' ונחלתו מעותדה ללאה, ובאופן נעלם ומופלא. באורח אשר ההוה שלו לגמרי נסתר ונעלם היה מיעקב, בא הדבר לתעודתו. כן הותק ג"כ ביסוד בנין הישראלי לשא עין למרחוק, ולפעמים רבות ג"כ בדליגת ההוה, או בעשיית צרה לו, למען העתיד המכוסה הרומם והנעלה.

מ"מ בעולם ההוה לא הושלך מיסודו הכלל הגדול שהשאיפה ראויה להיות לעדי עד, שיהיה ההוה כאשר ומההוה גם הוא, וממנו - מאורו וישרו - יקח לו העתיד את גדלו ותרתו. רחל היתה עקרת הבית, וגם בניה של לאה מודים בדבר[2], "כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל"[3], הקדימו רחל ללאה.

[illegible]

4. [illegible]

וקודם לבא לביאור הכתובים יש לנו לחקור חקירה אחת והיא איך עשה יעקב הפך מה שכתוב בתורה (תצא כ"א ט"ז) לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור והוא בכר יוסף בן רחל האהובה אצלו על פני ראובן בן לאה השנואה: וקודם צריך לתת לב, אם האבות היה עליהם חיוב קיום כל התורה כי הלא מצינו שיעקב נשא ב' אחיות ואברהם לא מל עד שהיה זקן וכן כמה פרטים: **ומעתה,** מה מקום לקושיא זו, שבכר בן האהובה תהיה זו כערלה של אברהם קודם שנצטוה והנשיאת ב' אחיות ליעקב: וראיתי לרמב"ן (תולדות כ"ו ה') שנתן טעם ליעקב שנשא ב' אחיות כי לא היה בארץ עד כאן, ואין דבריו חזקים בסמוכות כי מי גילה לו סוד זה שלא היה שומר תורה אלא בארץ אחת, שאין הפרש בין הארץ לחו"ל באותן פרטי המצות שלא שמרום האבות:

והנכון בעיני הוא כי האבות קבלו התורה משם שקבל מנח שקבל מחנוך שקבל מאדם הראשון אשר למדה מפי הגבורה דכתיב אז ראה וגו' ויאמר לאדם, (זהר ח"א קצ"ט) ושבאמצעותה צוהו לעבוד בגן עדן וכמו שפירשתי בפסוק (לעיל ב' ט"ו) לעבדה ולשמרה. אך לא נצטוה אלא על ז' מצות שאם יעבור עליהם יהרג אבל שאר התורה קרוב לשכר אם יעשה ורחוק מן ההפסד אם לא יקיים, וכדרך שיש לנו גם אחר נתינת התורה שיש מצות שאם יעשה אותם האדם יטול שכר ואם לא אין לו עונש עליהם כמו כן היה מיום ברא אלהים אדם בכל התורה חוץ מז' מצות, והאבות לצד חביבותם בה' וחשקם באושר עליון קיימו הכל כאומרו (כ"ו ה') עקב אשר שמע וגו', ואמרו ז"ל (יומא כח:) קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין ואת בניו הקים תחתיו להורות תועלת המצוות ועסק התורה, אבל במקום שהיו רואים תועלת דבר ההצלחה להם כמו שתאמר יעקב כשהרגיש בהצלחתו בנישואי שתי האחיות העלים עין מריוח המשך מקיום המצוה ההיא כיון שאין לו עונש אם לא יקיימנה כל עוד שלא נתנה תורה, ומה גם אם נאמר שהיו עושים על פי הדיבור כי האבות נביאים היו וה' אמר להם לעשות כן, ודבר זה דומה למה שכתב רמב"ם בהלכות יסודי התורה (פ"ט) כי נביא שאמר לעבור על איסור מאיסורי התורה לפי שעה שומעין לו כאליהו בהר הכרמל וגו' גם יאמן יעקב שעשה מעשה על פי נבואתו שיכול לישא ב' אחיות לפי שעה לא שיעקר איסור ב' אחיות, ומה גם בזמן שלא היה להם עונש על הדבר אלא הקרבת התועלת אם יקיימו כנזכר, גם יהודה על ידי מלאך הורשה לקחת תמר כאומרם ז"ל (ב"ר פ' פ"ה) למה שנמשך ממנה מהאצלת נשמות הקדושות, ולפי זה נאמר כי יעקב נראה בעיניו להעניש ראובן על אשר חלל יצועו תטל ממנו הבכורה או שכן נאמר לו בנבואה, וכמו שכן אמר הכתוב בדברי הימים (א' ה') ראובן בכור ישראל כי הוא הבכור ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף. ועדיין אין הדבר מספיק כי למה לא ניתנה אלא ליוסף ולא ליהודה או לשאר אחים הגדולים; ובס' הזוהר פ' וישלח דף קע"ו כתב טעם הדבר וז"ל בשעתא דעאל לגבה דלאה כל ההוא ליליא רעותיה ולביה הוה ברחל דחשיב דרחל איהי וכו' אהדרא עובדא לאתריה וכו' בכורתיה אהדרת ליוסף וכו' ע"כ. הנה טעם זה מספיק לנטילת בכורה מראובן ותעמוד ביוסף כי הוא כפי האמת שעלה במחשבה ראשונה בביאה ראשונה כשהטיל זרעו יעקב חשב באמו. אלא קשה למה הוצרך הכתוב לומר ובחללו יצועי אביו וגו' הלא אפילו אם לא היה ראובן מחלל יצועי אביו הבכורה ליוסף נוגעת כנזכר:

ולהיישב הענין דבר ידוע הוא כי כל רוחניות שבעולם מתחלק לג' בחינות, אחד קדושה, ואחד חול, ואחד חלק רע, וכל אחת מהשלשה תוציא ענפיה ותתאוה לבחינתה. חלק הקדושה יפרית ענפי הטוב והאושר הנצחי ותתאוה למושכלות, חלק החול יתאוה לאכול הערב לפה והנחמד לעין ויבנה בתי אבנים ועפר ויכונן מלבושים והכנות מדומים, חלק הרע יתאוה לכל תיעוב ויעשה כל אשר שנא ה' ויבחר לגזול ולרמות ולשקר ולאכול חלק הטמא נבילות וטריפות שקצים וכו' ויערב לנפשו לחבק בשר טמא נדה גויה אשת איש וזכר המרוחקים מבחינת הקדושה, ומגי אלה ישנו כל ההוה וכל נמצא בין מחלקי הטוב והטהרה בין בחלקי הממוצע והוא שאנו קוראים חול בין בחלקי הרע והטומאה, וצוה ה' לעם ישראל כי לצד שהם בחינת הקדושה לבל יטמאו מחלק הרע לא במאכל ולא במשתה ולא בדיבור ולא במחשבה ולא בראיה ולא בשמיעה ולא בריח: מאכל לבל יאכל בעלי חיים טמאים וטריפות ונבילות ושקצים וכו' ולא ישתה יין נסך ויין ערלה וכדומה. דיבור שלא ידבר שקר ורכילות ונבלות הפה ולשון הרע וכדומה. מחשבה לבל יחשוב בע"ז ולא בזנות ולא יתגאה בדעתו ולא יחרוש און: ראיה לבל יביט ביופי אשה האסורה כאומרו אל תפנו אל האלילים וגו' (זהר קדושים פג:) ולא יביט בדברים האסורים לראות. שמיעה שלא ישמע דברים המשקצים ולא קול אשה האסורה וכדומה. ריח שלא יריח ריח דברים האסורים וכנגד כל בחינה ובחינה יש חלק החול וחלק הקדושה, וגזר ה' שיהיה חלק הקדושה מצוה לעשות כן וחלק החול רשות ובעת אשר ידבק האדם בבחינה אחת מהם כמו כן תדבק נפשו בשורש ההוא אם לטוב אם להפכו, ומעתה הגם שתהיה נפש אדם טהורה זכה וברה באמצעות אשר יכניס לפנימיותו מחלק הרע תהיה הנפש ההיא מעורבת מב' בחינות טוב ורע וזה יסובב לנפש ההיא טעימת המר להתייסר או גוף ונפש בעולם הזה או נפש לבד לאחר מותו, והוא סוד הכביסה שאמרו בשלהי שבת (קנב:) יתנו לכובס. ויש לך לדעת כי כפי בחינת הרעה שנדבקה בנפש מהרע כמו כן תתאוה נפשו, כמו שתאמר אם נפשו נחלאה מטומאת הניאוף תתאוה נפשו לבחינה זו כפי מה שהקדמנו כי כל בחינה תתאוה לביוצא בה וכי ירבה האדם להלעיט נפשו מחלקי הרע, תגדל בה חשק הרע ויגדל ויתחזק מבחינת הטוב, תקח כלל זה בידך כי אין לך דבר מעשה בעולם ולא נדנוד דבר שאין לו יסוד ברוחניות, וכל דבר איסור שהודיע ה' כי הוא זה אסור כל הנדבק בו הרי הוא מושך לנפשו חלק רע.

גם יש לגלות הבחנה אחת בזה כי יש אדם כי יולד יהיה טבעו להוט אחר עשות רע ויגדל עשות רשע, ויש אדם טבעו בלא שום טורח יחדל מבחינת הרע ובנקל יחזור לאחור אם יחפוץ. דבר זה ימשך מההרכבה בשעת זריעה אם נפש אדם הזורעה חושבת בחשק המעשה לצד המעשה כי יערב לו, ואין צריך לומר אם יתן עינו בכוס אחר או יחשוב במחשבות שלא כמינו הטהור וצא ולמד מבני חזקיה ע"ה (עין יעקב ברכות י:) שיצאו ב' עובדי ע"ז לצד מחשבת המוליד בפעמים כי המחשבה באותו מצב בתה הבנין בנולד, וזה לך עיקר גדול כי המזריעים הם הבונים לנפש הנולד, ואם תזרע בנקיון וטוהר קדיש משמיא נחית, ואם תולד בו כל שהוא מחלק הרע דרך שם תכנס בחינת הרע ותעל צחנתו ובאשו, זה הכלל לא יתאוה לבחינת הרע אלא מינו וכל שאין בו מין רע כל עיקר לא תתאוה לדבר.

וא"ת איך אברהם ילד ישמעאל ויצחק עשו, יש לך לדעת כי הם חלקי הרע שזרע בהם האב תרח אבי אברהם עובד ע"ז והיה וכשיצתה נפש אברהם יצאה דבוקה מבחינת הרע אלא שגבר עליו חסד אברהם וכפה בחינת הרע עד שהפרידה ומסרה בישמעאל, ועדיין היה ניצוצי הרע דבקים עד שבא יצחק והפרידם ברתיחת הקדושה, והוא אומרם ז"ל (ב"ר פ' ס"ג) כי יעקב יצא נקי וכו' ומעתה נשקף במעשה יעקב כי בעת הזרעת ראובן היתה מחשבתו לא שלימה בבחינת הטוב בפרט זה שלא עשה מעשה במקום המחשבה ובחינה זו אינה במהגת הטוב, וכמו שתמצא שחשבו ז"ל (נדרים כ:) בדומה לזה בני תמורה, והגם כי ישתנה מעשה יעקב לצד כי מחשבתו וידיעתו שלימה פירוש כי היה חושב ברחל גם היה בדעתו ובידיעתו כי היא זאת רחל לא שהיה יודע שהיא לאה וחשב ברחל שלזה יקרא בני תמורה, אף על פי כן הדבר הוא כל שהוא מבחינת לא טהור, וצא ולמד מה שיצא ממנו כי יצא ראובן ובלבל יצועי אביו הרי שעשה פעולתו מעשה הבלתי טהור מה שלא עשה בן אחד מכל השבטים ואפילו על ידי נסיון של יוסף. והגם שאמרו רבנן (שבת נה:) כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, עם כל זה הכתוב העלה עליו החטא או לצד שעשאו או לצד שראוי ליקרא עליו:

ומעתה תשכיל לדעת כי דברי הזוהר שאמר שטעם הבכורה הוא כי המחשבה במקומה עמדה ביוסף ומה שאמר הכתוב בדברי הימים ובחללו יצועי אביו וגו' הוא ענין אחד כי החילול יצא מהאמצעות המחשבה שלא היתה בלאה אלא ברחל ואם היתה מחשבתו בלאה לא היה ראובן מחלל יצועי אביו: